

Samenvatting

Achtergrond van het onderzoek

Wanneer een jeugdige tussen de 12 en 18 jaar een ernstig delict heeft gepleegd, kan de kinderrechter besluiten dat hij of zij behandeling nodig heeft om een herhaling van het misdrijf te voorkomen. De jeugdige krijgt dan de maatregel 'Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen' opgelegd, de zogeheten PIJ-maatregel. De jeugdige wordt in een justitiële jeugdinrichting (JJI) geplaatst met de bedoeling de recidivekans te verminderen (bescherming van de maatschappij) en de jeugdige te behandelen (gericht op gedragsproblematiek en/of psychologische problematiek).

Regelmatig is er binnen de JJI's sprake van incidenten, waarbij een groep jongeren is betrokken die ongeschikt lijkt te zijn voor het verblijf op een leefgroep. Dit wordt onder meer geweten aan hun persoonlijkheidsproblematiek (ernstige autoriteitsproblemen, extreme behoefte aan autonomie, ernstige actieve en passieve agressieproblematiek, gebruik van instrumenteel geweld, geringe beïnvloedbaarheid en manipulatieve vaardigheden), een beperkte gewetensontwikkeling en een zeer lage behandelmotivatie. Door het gedrag van deze jongeren wordt het pedagogisch groepsklimaat ernstig bedreigd. Vanwege de negatieve invloed die zij op de ontwikkeling van hun groepsgenoten hebben en vanwege het feit dat de geboden interventies niet of nauwelijks leiden tot de beoogde resultaten worden deze jongeren regelmatig overgeplaatst. Zodoende worden zij ook wel carouseljongeren genoemd. Het verblijf in de leefgroep, de huidige groepsgrootte binnen een JJI en het dagprogramma sluiten onvoldoende aan bij de zorgvraag van deze jongeren. Het personeel is bovendien onvoldoende bij machte om deze jongeren op een adequate wijze te begeleiden en te behandelen. In het najaar van 2006 zijn de problemen met carouseljongeren nader geanalyseerd. Dit heeft geresulteerd in een pilot binnen twee JJI's, te weten Den Hey-Acker en De Sprengen, met een specifieke afdeling voor carouseljongeren, ook wel de Individuele Trajectafdeling (ITA) genoemd.

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum heeft PI Research een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke werking van de ITA.

Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel kennis te verwerven over de mogelijke werking van ITA voor jongeren bij wie een groeepaanpak binnen reguliere behandelafdelingen ongeschikt is gebleken. Met behulp van ITA wordt een betere ontwikkeling van de betrokken jongeren beoogd en meer veiligheid en rust op de groepen en voor het betrokken personeel. Het onderzoek dient kennis en inzichten op te leveren op basis waarvan het ministerie van Justitie kan besluiten over de toekomst van ITA. De volgende hoofdvragen dienen daartoe te worden beantwoord.

1. Hoe ziet de ITA eruit en is dit mogelijk veelbelovend of effectief?
2. Is de ITA in overeenstemming of strijdig met de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, en zo ja in welke opzichten?
3. Hoe verloopt de uitvoering van de ITA?
4. Worden doelen op het niveau van de jongere bereikt? Gaan er ITA-jongeren terug naar de reguliere groepen en gaat het beter met hen dan met doorgeplaatste jongeren die niet op de ITA terecht konden?

5. Worden doelen voor de groepen gehaald? Hoe is het met de veiligheid en het groepsklimaat op de ITA- en reguliere groepen in vergelijking met de situatie voor het instellen van de ITA?
6. Worden doelen voor het personeel gehaald?

De eerste twee vragen maken deel uit van de planevaluatie, waarin is nagegaan wat kenmerkend is voor de aanpak en wat de werkzame factoren zijn. De overige vragen worden beantwoord in het kader van de procesevaluatie, waarin is nagegaan hoe de ITA in de praktijk wordt gebracht en in hoeverre deze uitvoering overeenstemt met het oorspronkelijke 'papieren' plan, en waarin is gekeken naar resultaten voor de jongeren, de groepen en het personeel.

Onderzoekopzet en werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode december 2008 – augustus 2009. Gedurende de onderzoeksperiode zijn diverse informatiebronnen geraadpleegd. Ten behoeve van de planevaluatie is relevant schriftelijk materiaal bestudeerd, waaronder het plan van aanpak ITA, wetenschappelijke literatuur, notities en websites. Op grond van deze documentanalyse is een beeld geschetst van de beoogde doelgroep, de programmadoelen, en de voorgenomen uitvoering van ITA. Ook is er informatie verzameld over de beoogde doelgroep en aanpak tijdens interviews met sleutelfiguren en behandelaren. Voorts is literatuur bestudeerd om de werkzame factoren (*What Works* criteria) in de aanpak van jongeren met antisociaal of delinquent gedrag op te sporen.

Ten behoeve van de procesevaluatie is informatie verzameld bij zowel de twee pilotinrichtingen (De Sprengen en Den Hey-Acker) als bij enkele andere JJI's. Met medewerkers, jongeren en sleutelfiguren zijn interviews gehouden. Tijdens de interviews met direct betrokkenen bij de pilots heeft de uitvoering van ITA in de praktijk centraal gestaan. Daarnaast zijn interviews gehouden met medewerkers en jongeren van twee vergelijkingsinrichtingen (Harreveld en Doggershoek), met name om zicht te krijgen op de aanpak van carrouseljongeren op een reguliere afdeling. Ook zijn verschillende registratiegegevens opgevraagd. Van de jongeren die in de periode januari 2008 tot maart 2009 voor plaatsing op een ITA zijn aangemeld, zijn gegevens vanuit TULP opgevraagd. Van elf geplaatste jongeren zijn bovendien de dossiers bestudeerd. Tot slot zijn bij de JJI's waar de ITA-jongeren verbleven alvorens zij op een ITA zijn geplaatst, gegevens opgevraagd met betrekking tot incidenten, personeelsverloop en personeelsverzuim.

Bevindingen

ITA in theorie

De beoogde doelgroep

De beoogde doelgroep van ITA bestaat uit jongens die veroordeeld zijn wegens een ernstig (gewelds) delict en een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen. Zij zijn vanwege ernstige persoonlijkheidsproblematiek moeilijk te handhaven op een groep, met als gevolg dat ze regelmatig worden overgeplaatst. De persoonlijkheidsproblematiek komt vooral tot uitdrukking in ernstige autoriteitsproblemen, een extreme behoefte aan autonomie, ernstige agressieproblematiek, gebruik van instrumenteel geweld, een geringe beïnvloedbaarheid, goede manipulatieve vaardigheden en het ontbreken van psychiatrie in engere zin. De jongens hebben een lage behandelmotivatie en het recidiverisico is hoog. Naast de oudere PIJ-ers komen ook jongere PIJ-ers in aanmerking voor plaatsing op een ITA.

De beoogde randvoorwaarden

Als juridische basis voor de tenuitvoerlegging van vrijheidsbeneming in JJI's geldt de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj). De procedure voor de ITA is vastgelegd in paragraaf 3 van de

Regeling Plaatsing en overplaatsing jeugdigen. Om op een ITA te kunnen worden geplaatst moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan: De jeugdige moet gedurende tenminste zes uur op een doordeweekse dag deelnemen aan gemeenschappelijke activiteiten en tenminste vier uur per dag in het weekend. Als gevolg van een psychiatrische dan wel een persoonlijkheidsstoornis heeft de jeugdige behoefte aan extra begeleiding. Dit is ook de reden dat de jeugdige tijdelijk niet in een inrichting met een regime kan verblijven. De plaatsing op een ITA ten slotte geschiedt ter stabilisatie en behandeling van de jeugdige.

Een goede voorbereiding waarbij rekening wordt gehouden met randvoorwaarden vergroot de kans op een succesvolle implementatie van ITA. In het plan van aanpak is een aantal randvoorwaarden genoemd. Een belangrijke randvoorwaarde betreft het instellen van een selectie- en adviescommissie, die als taak heeft advies te geven over de verzoeken tot plaatsing van jongeren op een ITA. Daarnaast behoort het tot de taak van deze commissie om advies en inlichtingen te geven aan de selectiefunctionaris omtrent de voortgang, verlenging, door- en uitstroom van jongeren. Ten behoeve van een gestructureerde toeleiding van jongeren naar een ITA moet een checklist worden opgesteld aan de hand waarvan kan worden getoetst of een jongere tot de beoogde doelgroep behoort. Een andere belangrijke randvoorwaarde heeft betrekking op het personeel op een ITA. In het plan van aanpak is niet alleen de ideale teamsamenstelling beschreven, maar is ook aangegeven over welke competenties medewerkers op een ITA moeten beschikken, welke opleidingen zij moeten hebben gevolgd en welke overlegstructuren belangrijk zijn. Verder is het van belang dat er regelmatig (één keer per half jaar) wordt geëvalueerd om te bepalen of de ITA nog de meest geschikte plek is voor een jongere. Tot slot kan het nodig zijn een nieuwe inventaris aan te schaffen, dient men de beschikking te hebben over een extra activiteitenruimte/leefruimte en moet worden nagedacht over de veiligheid op de ITA.

De beoogde aanpak

De zorg die op een ITA wordt geboden bestaat uit drie elementen: basiszorg, opvoeding en individuele behandeling. Het pedagogisch klimaat binnen een ITA is gebaseerd op het Sociaal Competentiemodel. Verschillende gedragstherapeutische interventies, zoals het gebruik van feedbackkaarten, fasering in het dagprogramma en het werken met beloningen, privileges en vrijheden worden gebruikt om de verstoorde balans tussen taken en vaardigheden weer in balans te krijgen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van cognitief therapeutische interventies die gericht zijn op de morele ontwikkeling van jongeren. Ten behoeve van de individuele behandeling worden een delictanalyse en een risicotaxatie uitgevoerd. In de behandeling ligt het accent op het verminderen van de risicofactoren en het vergroten van de protectieve factoren. Bij het opstellen van de behandeldoelen wordt niet alleen de jongere zelf, maar ook het systeem betrokken. De behandeldoelen zijn afhankelijk van individuele kenmerken en behoeften van de jongeren. Ten behoeve van een goede uitvoering van het behandelplan heeft elke jongere een vaste mentor met wie de jongere een goede werkrelatie heeft. Tijdens de behandeling zal steeds aandacht worden besteed aan het motiveren van de jongere. Het verblijf op een ITA bestaat uit zes fasen: de instroomfase, die maximaal zeven dagen duurt, en de fasen 1 tot en met 5, die ieder gemiddeld drie maanden duren. In de fasen 1 tot en met 5 krijgt de jongere steeds meer vrijheden en privileges, zoals een maaltijd op de groep of een recreatiemoment in de huiskamer. Op een ITA vormt de eigen kamer de primaire leefruimte van de jeugdige. Tijdens het verblijf op de eigen kamer wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de jongere. In opzet is gekozen voor een in hoofdlijnen uniform dagprogramma voor beide ITA's. Het dagprogramma bestaat uit een aantal vaste onderdelen (o.a. een kamerblok, Inrichtingsbrede Kamer Tijd, huiskamers, zelfverzorging, kamercorvee, maaltijden, luchten, een doeblok), waarbinnen het mogelijk is om voor elke jongere individueel maatwerk te leveren.

Effectieve methoden en technieken

In de *What Works*-literatuur komt een aantal kenmerken van effectieve interventies naar voren. Naast een aantal algemeen werkzame factoren worden specifiek werkzame factoren onderscheiden voor jeugdigen met antisociaal of delinquent gedrag. Een vergelijking van deze algemeen en specifiek werkzame factoren met ITA toont aan dat de aanpak van ITA als potentieel effectief kan worden beschouwd. Zo is er sprake van een duidelijke structurering (duidelijke doelstelling, planning en fasering) in het verblijf. Naarmate een jongere verder in zijn behandeling is, neemt de mate van sturing en controle af en krijgt hij steeds meer privileges en vrijheden. Per jongere wordt maatwerk geleverd. De begeleiding en behandeling zijn niet alleen afgestemd op de intellectuele en praktische vaardigheden van de jongeren, maar er wordt tevens rekening gehouden met aanwezige risicofactoren en beschermende factoren. Tijdens de individuele behandeling, dan wel de behandeling in kleine groepjes wordt vooral gewerkt aan de ontwikkeling van praktische en sociale vaardigheden, de ontwikkeling van het geweten en het vergroten van de beschermende factoren. Hierbij maken medewerkers gebruik van gedragstherapeutische technieken als feedbackkaarten en materiële beloningen. Er is aandacht voor het motiveren van de jongere, er wordt stilgestaan bij de gepleegde strafbare feiten (delictanalyse) en het belang van een goede relatie tussen cliënt en behandelaar wordt onderkend. Op papier lijkt er in enige mate sprake te zijn van een multimodale aanpak: de interventie vindt plaats op meerdere leefgebieden tegelijk. Tot slot is er aandacht voor goed getraind personeel; de medewerkers van de ITA dienen een aantal trainingen en cursussen te volgen en over een aantal competenties te beschikken.

Beginselen van effectieve interventies

De ITA-aanpak scoort gunstig op drie van de zes beginselen die aan de basis liggen van effectief ingrijpen, te weten het behoeftebeginsel, het responsiviteitsbeginsel en het professionaliteitsbeginsel. Aan het risicobeginsel wordt maar ten dele tegemoet gekomen. De ITA-aanpak sluit niet aan op het beginsel van integriteit en het contextbeginsel. Uit de *What Works*-literatuur blijkt dat programma's die deze beginselen huldigen, doorgaans succesvoller en effectiever zijn in de aanpak van antisociaal en delinquent gedrag. De doeltreffendheid van plaatsing op een ITA wordt gerelateerd aan (criminogene) risicofactoren van de jongeren die verantwoordelijk worden geacht voor het ontstaan en de instandhouding van delinquent gedrag (behoeftebeginsel). Door aan te sluiten bij de intellectuele en praktische capaciteiten van de jongere en de motivatie van de jongere continu te stimuleren wordt tegemoet gekomen aan het responsiviteitsbeginsel. Ook is voldoende aandacht voor de eisen die aan de medewerkers van de ITA worden gesteld (professionaliteitsbeginsel). Aan het integriteitsbeginsel daarentegen wordt in het plan van aanpak onvoldoende aandacht besteed. Er schort nog het een en ander aan de theoretische onderbouwing en de verantwoording van ITA. Aan het contextbeginsel ten slotte wordt geen recht gedaan zolang de jongere zich binnen de JJI bevindt. De eerste stappen richting de maatschappij worden pas in de laatste twee fasen van het ITA-traject gezet.

ITA in de praktijk

De bereikte doelgroep

De twintig jongeren die in de periode januari 2008 - maart 2009 op een ITA zijn geplaatst, zijn gemiddeld ruim 20 jaar. Het betreft uitsluitend jongens, veelal met een allochtone achtergrond. Uit de onderzochte dossiers (in totaal elf) blijkt dat een groot deel een PIJ-maatregel opgelegd heeft gekregen vanwege het plegen van geweldsdelicten. Ook hebben veel jongeren zich schuldig gemaakt aan diefstal. Het merendeel is tenminste vier keer overgeplaatst naar een andere inrichting voordat zij op een ITA zijn geplaatst. Bij de meeste jongens is sprake van een gedragsstoornis en een persoonlijkheidsstoornis, ook psychosociale problemen en drugs- en alcoholgebruik komen regelmatig voor. De meest voorkomende risicofactoren zijn eerder gewelddadig gedrag en zich onttrokken hebben aan toezicht/interventie, stress en geringe copingvaardigheden, het hebben van negatieve

opvattingen en problemen met het hanteren van boosheid en agressie. Twee beschermende factoren zijn van toepassing op de meerderheid van de elf jongens, namelijk een hechte band met een volwassene en een positieve gerichtheid op school dan wel werk. Dit beeld komt overeen met het beeld dat de geïnterviewde medewerkers van de ITA schetsen. Een aantal groepsleiders van De Sprengen gaf aan dat de problematiek van de jongeren zwaarder was dan zij hadden verwacht.

De bereikte doelgroep komt in grote lijnen overeen met de doelgroep zoals beoogd. Wel is gebleken dat in de onderzoeksperiode nog geen jongere PIJ-ers (de jongste jongen was 18 jaar) op een ITA zijn geplaatst. Vooral gedragsstoornissen, persoonlijkheidsstoornissen en psychosociale problemen komen voor bij de bereikte doelgroep.

Implementatie en gerealiseerde randvoorwaarden

Na een voorbereidingsperiode van een jaar is Den Hey-Acker in januari 2008 gestart met ITA. De Sprengen is in maart 2008 gestart na een korte voorbereidingsperiode van drie maanden. Over het algemeen is men tamelijk tevreden over de implementatie van ITA. Wel wordt door beide inrichtingen de korte voorbereidingstijd van De Sprengen, en het daardoor missen van een groot deel van de voorbereiding, genoemd als belemmerende factor. De oprichting van de ITA bij De Sprengen stond daardoor onder hoge tijdsdruk en door het later starten van De Sprengen was er vanaf de start van de ITA bij Den Hey-Acker niet direct een alternatieve ITA voorhanden. Het feit dat beide inrichtingen een ander voorbereidingstraject kenden, heeft er toe geleid dat zij het dagprogramma ieder op hun eigen manier hebben ingevuld. Een andere belemmerende factor is de gebrekkige informatie aan jongeren over wat een verblijf op een ITA inhoudt. Lopende de pilot is er een informatiefolder verschenen. Factoren die bij Den Hey-Acker het implementatieproces hebben bevorderd, zijn een gemotiveerd team met enthousiaste mensen, een goede samenwerking tussen verschillende disciplines en een geleidelijke instroom van jongeren. Bij De Sprengen heeft de aanwezigheid van een goed draaiboek, een goede coördinatie van het proces en een positief ingesteld team een positieve bijdrage geleverd.

Beide inrichtingen hebben zich in de voorbereidingsperiode bezig gehouden met het creëren van een aantal randvoorwaarden. Hierbij valt te denken aan het creëren van draagvlak voor ITA, het werven van personeel, het opleiden en trainen van de nieuwe medewerkers, het verbouwen en aanpassen van de inrichtingen aan de eisen van ITA, waaronder het realiseren van een extra huiskamer, en duidelijke overlegstructuren. In beide inrichtingen bestaat het begeleidingsteam vooral uit mannen, waarvan de meeste een Mbo-opleiding hebben genoten. Ten tijde van de interviews kampte De Sprengen met een personeelstekort. De begeleiders van beide ITA's hebben een aantal trainingen gevolgd die in het plan van aanpak zijn genoemd. De Sprengen beschikte bij de start van de ITA nog niet over voldoende ruimtes, met als gevolg dat het dagprogramma niet direct volgens plan kon worden uitgevoerd. Ook waren de voorzieningen voor de brandveiligheid nog niet geheel op orde. Op beide ITA's wordt regelmatig overlegd. Gebleken is dat de overlegstructuren in beide ITA's wel van elkaar verschillen. In Den Hey-Acker wordt het plan van aanpak gevolgd, in De Sprengen heeft men gekozen voor een iets andere invulling.

De beoogde adviescommissie is ingesteld. Lopende de pilot is een aanmeldingsformulier ontwikkeld waarin is aangegeven welke informatie en documenten de adviescommissie nodig heeft om te kunnen adviseren over al dan niet plaatsen van een jongere. Ook is een adviesformat ontwikkeld waarin de commissie haar advies formuleert. In februari 2009 is er vanuit de sectordirectie Justitiële Jeugdinrichtingen een aanvulling op het plan van aanpak ITA geschreven. De reden hiervoor was dat er bij de inrichtingen onduidelijkheid bestond over de beoogde doelgroep van ITA. De toeleiding van jongeren naar een ITA geschiedt conform de beoogde procedure. De instroom van jongeren verloopt over het algemeen volgens plan. Wel blijft het aantal aanmeldingen achter bij de verwachtingen. Hierdoor wordt de beschikbare capaciteit op beide ITA's niet geheel benut.

Gerealiseerde aanpak

Wat de in de praktijk uitgevoerde aanpak betreft blijkt dat deze in beide ITA-inrichtingen verschillend is. In Den Hey-Acker komt de fasering overeen met de fasering in het plan van aanpak. Over de concrete invulling van de doelen die de jongere moeten behalen en de vrijheden en privileges die de jongere in elke fase krijgt, is op grond van de projectdocumentatie geen uitspraak te doen. De Sprengen wijkt af van de beoogde fasering. Na de instroomfase doorloopt een jongere maar vier fasen in plaats van vijf, en duurt elke fase ongeveer zes maanden in plaats van de beoogde drie maanden. Inhoudelijk komen de fasen grotendeels wel overeen met het oorspronkelijke plan. Beide ITA's beginnen in een eerder stadium dan beoogd met het resocialiseren van de jongeren. Ook is er op de ITA in De Sprengen meer nadruk op het bijbrengen van zelfinzicht en probleembesef bij de jongeren dan in het oorspronkelijke plan beschreven staat.

Op beide ITA's wordt het Sociaal Competentiemodel gebruikt in de dagelijkse praktijk. Regelmatig worden muziektherapie, creatieve therapie en psychomotore therapie ingezet. Medicatie wordt veelal ingezet ten behoeve van het reguleren van de agressie bij jongeren. Een zakelijke houding in de omgang met de jongeren is noodzakelijk gebleken.

Het lukt in de praktijk niet altijd om het dagprogramma uit te voeren zoals beoogd. Bij Den Hey-Acker speelt het manipulatieve gedrag van een aantal jongeren hierbij een rol. Er is onvoldoende personeel om het onderwijsblok goed vorm te geven, het lukt dan ook niet altijd om helemaal tegemoet te komen aan de wensen van jongeren met betrekking tot het onderwijs. Er is weinig variatie in het dagprogramma en de blokken met geplande activiteiten bleken gezien de omvang soms lastig te organiseren. Bij De Sprengen lukt het tamelijk goed om zich aan het dagprogramma te houden. Ook daar is echter sprake van een beperkt aanbod aan activiteiten en zijn er weinig mogelijkheden voor arbeidstraining. In het begin was het voor beide inrichtingen lastig om individuele programma's op te stellen, in de loop van de pilot lukte het beter om het dagprogramma toe te spitsen op de betreffende jongeren. Het komt regelmatig voor dat jongeren niet gemotiveerd zijn om deel te nemen aan bepaalde activiteiten met als gevolg dat zij dan op hun kamer verblijven.

Incidenten, ziekteverzuim en personeelsverloop

De voor ITA aangemelde carrouseljongeren zijn afkomstig uit elf JJI's. Bij deze JJI's zijn gegevens opgevraagd over incidenten, ziekteverzuim en personeelsverloop. Voor zover de betreffende gegevens zijn geleverd, is voor de betreffende afdelingen waar deze jongeren vandaan komen onderscheid gemaakt tussen de periode dat zij op deze groep aanwezig waren en de periode dat zij niet op deze groep aanwezig waren.

Bij een aantal JJI's is het gemiddeld aantal incidenten per maand hoger wanneer er aangemelde carrouseljongeren op de afdeling aanwezig zijn, terwijl bij andere JJI's het gemiddeld aantal incidenten per maand juist kleiner is wanneer er aangemelde carrouseljongeren aanwezig zijn. Het lijkt er dus op dat de aanwezigheid van aangemelde carrouseljongeren niet van invloed is op het aantal incidenten. Dit beeld wordt bevestigd door de informatie uit de interviews met behandelaren. Het aantal incidenten zou niet van andere afdelingen verschillen, maar de incidenten in het verleden zouden heftiger zijn geweest en een grotere impact hebben gehad. De vraag of de aan- of afwezigheid van ITA-jongeren van invloed is op de hoogte van het ziekteverzuim en personeelsverloop, kan niet eenduidig worden beantwoord. Het algemene beeld is dermate wisselend dat hierover geen uitspraken kunnen worden gedaan. Ook zijn er vele andere factoren zoals seizoensinvloeden en sfeer tussen collega's die deze variabelen kunnen beïnvloeden, deze factoren zijn echter geen onderwerp van onderzoek geweest.

Doelbereiking jongeren

De in de dossiers beschreven doelen voor de jongeren zijn vrij algemeen geformuleerd. Over de mate waarin deze doelen ook daadwerkelijk worden bereikt kan op grond van de dossiers niks worden gezegd. De geïnterviewde behandelaren zijn echter gematigd positief over de behaalde resultaten.

Tijdens de onderzoeksperiode zijn enkele jongeren naar elders vertrokken. Redenen hiervoor waren onder meer een aflopend PIJ-traject, plaatsing in het volwassenencircuit en plaatsing in het Pieter Baan centrum. Geen enkele jongere is ten tijde van het onderzoek teruggeplaatst naar een reguliere behandelafdeling of geresocialiseerd in de maatschappij. Tegelijkertijd is ook geen enkele ITA-jongere ten tijde van het onderzoek overgeplaatst naar een andere ITA, dan wel naar een reguliere behandelafdeling, hetgeen positief is. Van één ITA-inrichting zijn er gegevens over de fase waarin de jongeren zaten ten tijde van dit onderzoek (februari 2009). Het was moeilijk dit exact vast te stellen omdat jongeren regelmatig worden teruggezet in hun fase bijvoorbeeld naar aanleiding van een incident, sanctie of wanneer zij te laat terugkomen van verlof. Van de vijf jongeren die in februari 2009 in op de ITA in de Sprengen verbleven, zaten drie jongeren in fase 3, één jongere in fase 2 of 3 en één jongen in fase 1. Dit laatste is opmerkelijk omdat deze jongen op dat moment al vanaf februari 2008 (een jaar) op de ITA zat.

Conclusie

In dit onderzoek is de ITA-aanpak geanalyseerd aan de hand van kennis over werkzame factoren en bestanddelen van interventies voor antisociale en delinquente jongeren. Op grond hiervan kan geconcludeerd worden dat ITA in opzet redelijk veelbelovend is. De beschrijving van ITA komt voor een deel overeen met de zes beginselen van effectieve interventies en de beoogde aanpak binnen een ITA bezit de nodige elementen die aantoonbaar effectief ('werkzaam' zijn). Aan drie van de zes beginselen wordt volledig voldaan. Winst valt er te behalen bij het onderbouwen van de gemaakte keuzes in het plan van aanpak. In het plan van aanpak wordt nu niet expliciet een verbinding gelegd tussen het doel, de doelgroep en de aanpak. Er kan niet worden afgeleid dat de gewenste vermindering van het gewelds- dan wel recidiverisico bij de carrouseljongeren kan worden gerealiseerd dankzij of door ITA. Een gedegen theorie vereist inzicht in de causale schakels in de keten doelgroep-interventie-doel. Bovendien moet theoretisch worden verantwoord welke mechanismen verantwoord zijn voor de beoogde effecten en op welke gronden of veronderstelling die werking berust. Ook zou in het plan van aanpak meer aandacht kunnen worden besteed aan mogelijk in te zetten interventies.

In de tweede plaats wordt geconcludeerd dat de uitvoering van ITA in de praktijk deels verloopt zoals in het plan van aanpak is beschreven. De kenmerken van de bereikte doelgroep komen over het algemeen goed overeen met die van de beoogde doelgroep. Tijdens de onderzoeksperiode zijn echter nog geen jongere PIJ-ers geplaatst op een ITA. Wat betreft de problematiek van de bereikte doelgroep valt bovendien op dat psychiatrische problematiek frequent voorkomt. De uitvoering van het programma, zowel qua inhoud als qua organisatie, is niet altijd verlopen zoals beoogd. Daar waar ITA in opzet voor een groot deel overeen komt met de beginselen van effectieve interventies, is dit in de praktijk niet altijd het geval. Ook is het niet gelukt om twee min of meer vergelijkbare afdelingen te creëren, zodat niet gesproken kan worden van de ITA. Verschillen tussen het programma zoals beschreven en het programma zoals uitgevoerd kunnen een succesvolle aanpak ondermijnen, omdat bepaalde onderdelen, die verondersteld worden effectief aan de uitkomst bij te dragen, niet of niet geheel overeenkomstig de oorspronkelijke bedoeling worden uitgevoerd.

Op basis van de verzamelde gegevens kunnen geen conclusies worden getrokken over de invloed van ITA-jongeren op het ziekteverzuim en personeelsverloop. Bij twee van de zeven inrichtingen was op sommige afdelingen het aantal incidenten groter in de periode dat er ITA-jongeren aanwezig

waren. In hoeverre dat exclusief werd veroorzaakt door de aanwezigheid van deze jongeren is niet vast te stellen. Er kunnen nog geen uitspraken worden gedaan over de mate waarin ITA bijdraagt aan een succesvolle resocialisatie dan wel terugplaatsing op een reguliere behandelafdeling. Over de mate waarin de doelen voor de individuele jongeren worden bereikt kan op basis van de onderzoeksgegevens geen antwoord worden gegeven. Wel zijn er sinds de start van de ITA nog geen jongeren overgeplaatst, wat gezien kan worden als een positief resultaat.

Aandachtspunten

Uit het onderzoek komt een aantal punten naar voren, die bij een eventuele voortzetting van ITA in ogenschouw genomen moeten worden.

Ten tijde van de pilot is de beschikbare capaciteit van beide ITA's (acht jongeren per ITA) onvoldoende benut. Bij het besluit om ITA structureel in te voeren, is het belangrijk nader in kaart te brengen wat de redenen zijn voor de bij de verwachting achterblijvende instroom van jongeren. Is er sprake van onvoldoende behoefte aan een dergelijke afdeling of zijn er andere factoren die een rol spelen?

Gedurende het onderzoek zijn alleen oudere PIJ-ers op een ITA geplaatst. Sommigen van hen bevonden zich al aan het eind van hun PIJ-maatregel. Hierdoor hebben zij niet het totale traject doorlopen zoals beoogd. In welke mate het verblijf op de ITA voor hen succesvol is geweest, valt daardoor lastig aan te geven. Om zicht te krijgen op effecten van het verblijf op een ITA, is het wenselijk dat jongeren een totaaltraject doorlopen. Er is vanuit een bepaalde visie gekozen voor een bepaalde aanpak en een bepaalde duur, dit wordt teniet gedaan als jongeren niet het gehele traject doorlopen.

Sommige medewerkers van de ITA waren zich onvoldoende bewust van de zwaarte van de problematiek van de jongeren. Een aantal jongeren was onvoldoende op de hoogte van wat een verblijf op een ITA inhoudt en wat hen daar te wachten stond. Voor een succesvolle implementatie is het verstrekken van voldoende informatie aan zowel toekomstig personeel als aan de doelgroep zelf van groot belang.

Bij het structureel invoeren van ITA is het nodig dat ook andere randvoorwaarden zijn gerealiseerd. Dus voldoende personeel en voldoende mogelijkheden jongeren een individueel aanbod te doen.

Van uniformiteit in de aanpak en uitvoering van ITA op beide afdelingen is momenteel slechts ten dele sprake. Hierdoor is het niet mogelijk te spreken van de ITA. Indien besloten wordt tot het structureel invoeren van de ITA is het wenselijk om de beide ITA's meer dan nu het geval is op elkaar af te stemmen.

In het huidige onderzoek is het maar ten dele gelukt iets te zeggen over de mate waarin doelen voor jongeren, de groepen en het personeel zijn bereikt. Een vervolgonderzoek zou wenselijk zijn. Zolang de beide ITA's niet uniform zijn en de ITA-aanpak nog niet is uitgekristalliseerd is het doen van een effectonderzoek nog niet wenselijk. Wel zou op beide ITA's gestart kunnen worden met het systematisch verzamelen van gegevens over de doelgroep, de interventies en de uitkomsten van de aanpak. De resultaten hiervan kunnen vervolgens worden benut voor de verdere ontwikkeling van ITA.